

FOTO: ULRIKKE BERGSAGEL BERG

ANBEFALT

AV NINA HØYE

Om å gå seg vill i arkivet ved Glomma

Dette skulle egentlig være en kort anbefaling av en bok. I stedet ble det en artikkel om å oppdage en bok som også er en utstilling, og en samling som egentlig ikke er en samling. Og også om elva, som er et annet sted.

FOTOGRAFEN I ARBEID: Hans Amid Rasmussen arbeidet i flere år som tømmerfløter, og dokumenterte samtidig arbeidet. 80 av fotografiene er nå samlet i boken og utstillingen *Elva er et annet sted*.

Forfatteren er en deltakende observatør på jakt etter nye motiver, ved å følge arbeidet langs elven. Jobben som fløter kom imidlertid først. «Det var tross alt det jeg fikk betalt for»

MANNSDOMINERT: Solveig Johansen, en av svært få kvinner i en særs mannsdominert næring. Bildet er fra utstillingen og boken *Elva er et annet sted*.

FOTO: HANS AMID RASMUSSEN

Historien om tømmerfløting generelt og på Glomma spesielt var for undertegnede et ganske ukjent område. Visst hadde jeg en idé om fløtingen som dannet grunnlaget for trelastnæringen, men selve arbeidet hadde jeg fint lite greie på. Jeg assosierte det med hardt slit og ikke minst fortid, ganske nær, riktignok.

Boken *Elva er et annet sted – Bilder fra tømmerfløting på Glomma* er den første i Guttormsgaard-arkivets planlagte bokserie «Verdenskunst – hverdagskunst». Da jeg fikk den elegante og innbydende lille boken i hende, ble nysgjerrigheten vakt, både om tømmerfløtingen og om arkivet. Hva er Guttormsgaard-arkivet, og hvorfor denne boken?

Hans Hamid Rasmussen er billedkunstner og har inntil nylig vært professor i visuell kunst ved Kunsthøgskolen i Oslo. Han står bak bildene i utstillingen «Elva er et annet sted», som ble vist ved Guttormsgaard-arkiv i Blaker tidligere i høst, og boken med samme navn. Per Petterson

har skrevet etterordet i boken, med en medrivende beskrivelse av et barndomsminne fra et fløteskue ved Bingsfossen i 1960. Boken er redigert av Ellef Prestsæter, som er kunsthistoriker og styreleder for Guttormsgaard-arkivet.

ET ANNET STED

Rasmussens innfallsvinkel er selvbiografisk og er historien til en fotograferende fløter ved Glomma, med oppvekstår i Alger og Budapest. Derav bokens tittel: bevissthet om at det fantes andre steder, og elven som en påminnelse om dette: «den kom jo og fra et annet sted».

Bildene i bokens første del er tatt i forbindelse med forfatterens jobb som femtenåring på Glennetangen lense i 1979 og senere jobb som løsfloter på Flisa. Han beskriver hvordan han ble kastet ut i det: Her skulle man finne ut av hvordan oppgavene skulle løses, uten å bli holdt i hånden. Fra å jobbe mot kreftene på lenseanlegget til å jobbe med kreftene i vannet som man hele tiden risikerte å bli overmannet av.

Forfatteren er en deltakende observatør på jakt etter nye motiver, ved å følge arbeidet langs elven. Jobben som fløter kom imidlertid først. «Det var tross alt det jeg fikk betalt for», skriver han i boken. Bildene forteller en innholdsrik historie som leder opp til den siste sesongen med tømmerfløting på Glomma i 1985. Dette er ikke en ren dokumentasjon som er ordnet kronologisk. Det er rett og slett en strøm av fotografier som gir assosiasjoner til vannets flyt i elven. Poetisk og praktisk

Bildene viser både noe skjørt og stille, voldsomt, dramatisk og dynamisk. Gjengivelsen av tåken som legger seg over elven, gir en nærmest poetisk distanse fra virkeligheten og det harde arbeidet. Og så kommer det mer praktiske aspektet: Jeg lurar blant annet på hvor mange kalorier de forbrenner i timen? Vi ser fløtere i rutete skjorter, bare overkropper, rullings og kaffe på termos. Det er samhold og kameratskap i sin mest rendyrkede form. Det kvinnelige innslaget kommer et stykke ut i boken med introduksjonen av Solveig Johansen,

en av svært få kvinner i en mannsdominert næring. Hun var kokk på båten som slepte tømmeret over Øyeren, instruerte mannskapet og utførte arbeid ute på slepet.

Til sammen 80 bilder er gjengitt, like mange som det er plass til i en tradisjonell lysbildekarusell. Fotografiet er dermed også et rent fysisk objekt. Nummererte billedtekster utgjør en egen del bakerst i boken. Dette er grep som lar bildene tale for seg som en egen historie. Billedtekstene binder fotografiene sammen: Leseren vil ha historien. Men fotografiene taler likevel for seg. Som en overgang mellom bildene og tekstene er det gjengitt et kart som visert tømmerets vei nedover Glomma, fra Elverum til Sarpefossen. Til stor nytte!

MUSEAL NYSGJERRIGHET PÅ FLØTING

Sammenstillingene gir stadig nye opplevelser. Ikke minst blir den den museale nysgjerrigheten om temaet tømmerfløting vekket. Dette er jo en anledning til å lære om redskaper, teknikker og faguttrykk. «Tømmerfløting» gir 119 treff på Digitalt Museum, hvorav 71 gjenstander med dateringer fra 1880 og fremover.

I dag er fløterhaken definert som en museumsgjenstand i Store norske leksikon, men for ikke lenge siden var den et redskap i bruk. Den var fløterens viktigste verktøy, som kunne utformes for å tilpasses ulike arbeidsoppgaver i prosessen. Historien om Hans Hamid Rasmussens egen fløterhake er beskrevet i boken og er for tiden oppbevart i meieribestyrerens gamle leilighet på Blaker. Og hva er forresten en mose? Hva er en remse? Hvem vet hvor mange moser det er i en remse og hvor mange remser i et slep?

VERDENSKUNST OG HVERDAGSKUNST

Navnet på bokserien er inspirert av den danske kunstformidleren og bokkunstneren Rudolf Broby-Johansens bok «Hverdagskunst – verdenskunst» fra 1942. Ifølge Broby var verdenskunst og hverdagskunst to sider av samme sak, og kunst var noe alle kunne tilegne seg gjennom å se og lese, altså «hverdagskunst». Ordet «verdenskunst» forbandt han med den vestlige kulturens ypperste frembringelser. Tittelen på bokserien «Verdenskunst – hverdagskunst» har snudd om på ordene

og markerer en ny orientering: Hvordan kan en reell og inkluderende verdenskunst arte seg i dag?

Verdenskunst og hverdagskunst er nettopp det samlingene i Guttormsgaard-arkivet tematiserer. Arkivet, som holder til i Blaker gamle meieri, er en uavhengig kunstinstitusjon bygd opp rundt samlingen til kunstneren Guttorm Guttormsgaard (1938–2019) og det særegne formidlingsprosjektet han utviklet med utgangspunkt i rundt 15 000 gjenstander, det aller mest alminnelige og det aller mest spesielle. Guttormsgaard trålet brukthandlere, loppemarkeder og antikvariater og etablerte en samling som beveger seg på kryss og tvers av de fleste gjenstandskategorier, og dermed utfordrer den etablerte oppfatningen av hva en museal samling er.

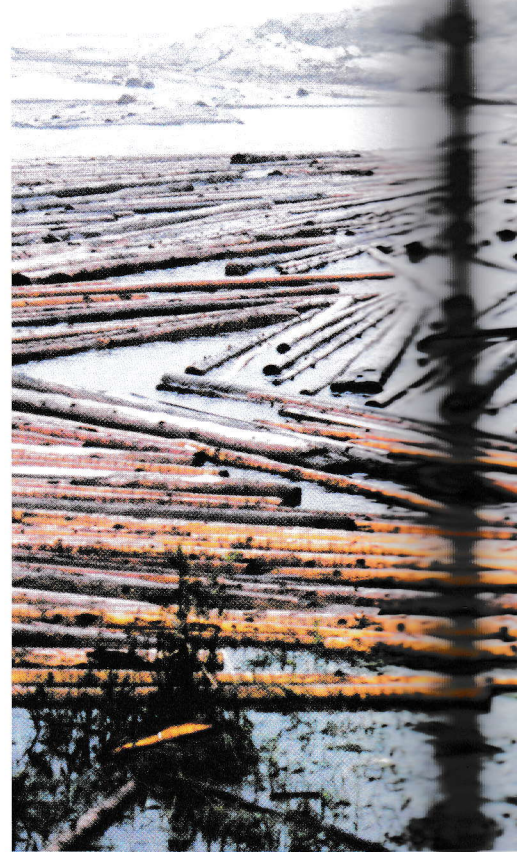
IKKE EN FERDIG KANON

Guttormsgaard brukte heller begrepet «arkiv» enn samling. Han mente at ordet «samling» ga feil assosiasjoner, kanskje til noen som samlet for verdien skyld og for å eie. Guttormsgaard var mest opptatt av hva han kunne få ut av tingene og bruke dem til. Her kan man gå seg vill blant gjenstander, oppdage nye sammenhenger og innse at de tradisjonelle museale veggtekstene overhodet ikke er nødvendige. Hvordan sammenstille steinalderøkser, Lars Hertervigs snusdåse, nydelige ståltrådgjenstander laget av tatere, trykk av Per Kleiva og de vakreste og mest utsøkte trefigurer skåret av Dödarhultern? Det er opp til deg å lage historien.

Når Guttorm Guttormsgaard ønsket seg «en rausere og romsligere kunsthistorie», handlet det både om hva kunstbegrepet skulle inkludere, og om hvordan kunst kunne formidles på en mest mulig levende måte til et sammensatt publikum. Sammenstillingen av objekter og publikums deltakelse skaper en uventet dynamikk. Den alternative historiefortelling tar utgangspunkt i hvordan kunsten forholder seg til folks liv.

DET NASJONALGALLERIET IKKE SKJØNNER

Guttormsgaard ga et intervju i Osloavisen i 1988 med tittelen «Det Nasjonalgalleriet ikke skjønner». Her peker han på alt det den tradisjonelle kulturhistorien utelater, og trekker frem som eksempel de etablerte

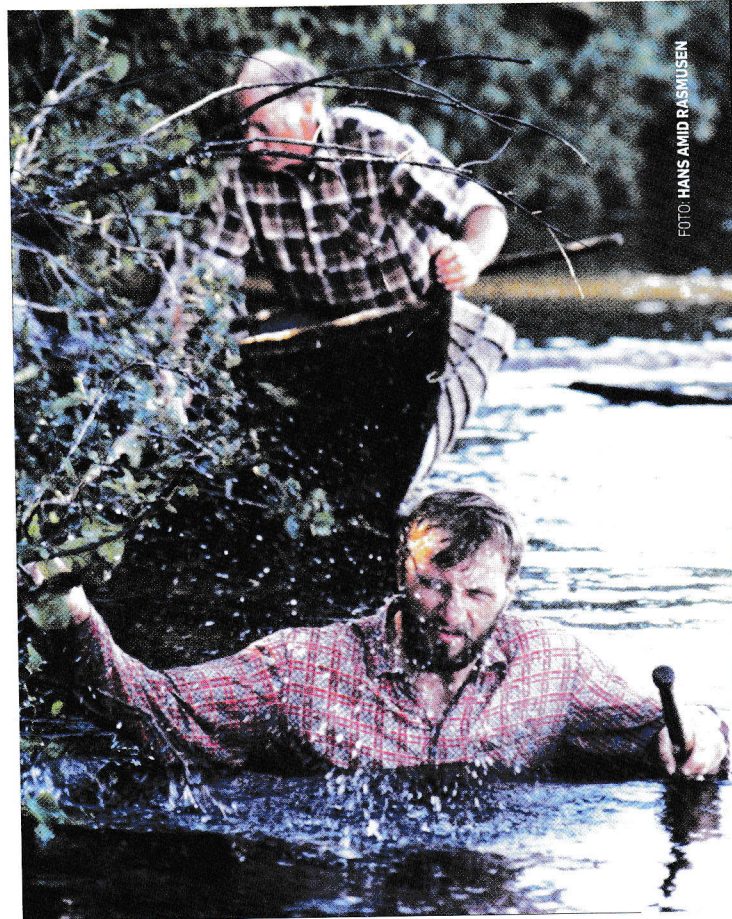

Guttormsgaard-arkivet kan være et korrektiv til den tradisjonelle samlingsbyggingen og kunnskapsbyggingen Nasjonalgalleriet var en del av. Er tiden moden for nye kunsthistorier?

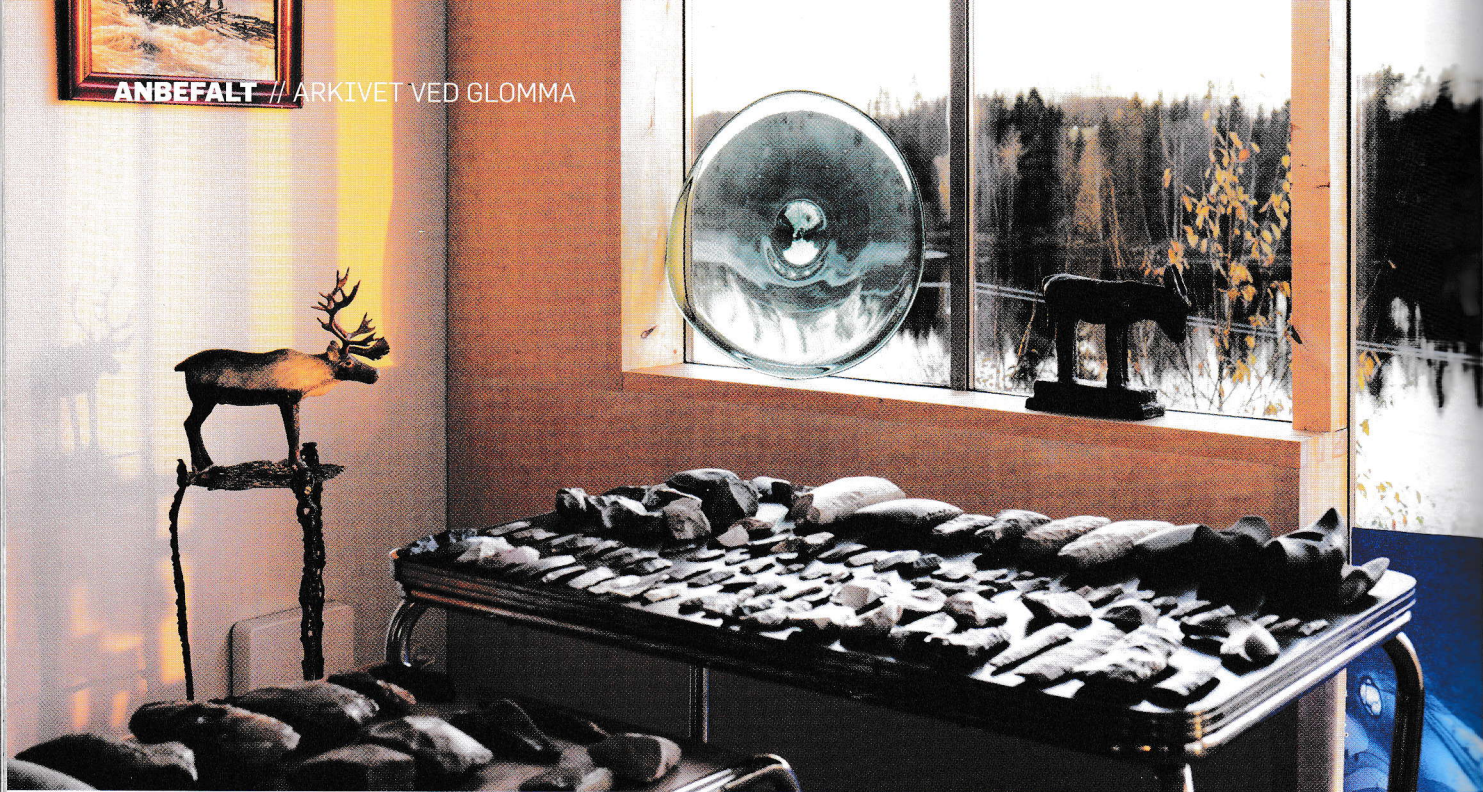

LANDRENSKEN: Å landrenske er å renske elvebreddene for etterlatt tømmer etter at selve fløtinga er ferdig, og et eksempel på faguttrykk færre og færre mennesker behersker. Bildet er fra utstillingen og i boken *Elva er et annet sted*.

I SLUTTRENSKEN: Stokker som setter seg fast langs bredden, blir fanget inn. Tømmerfløting var hardt arbeid. Å dokumentere det var antakeligvis også krevende til tider. Bildet er fra utstillingen og i boken *Elva er et annet sted*.

ARKIVET VED ELVA: Her kan man gå å seg vill blant gjenstander, oppdage nye sammenhenger og innse at de tradisjonelle museale veggtekstene overhodet ikke er nødvendige.

UTSØKTE: De vakreste og mest utsøkte trefigurer, skåret ut av Dödarhultern.

kulturtidskriftene «Kunst og Kultur» og «Kunsten i dag», som i 1945 ikke nevnte krigen med ett ord, i motsetning til den unnselige boken til Albert Jærn med trykk og tekster fra tiden under okkupasjonsmakten. «Men Nasjonalgalleriet finner naturligvis ikke Jærn verdig til innkjøp ...» Definisjonene skjer på å de sterkeste premisser i «Det kultiverte europeiske drivhus», argumenterer Guttormsgaard. Hans samlinger er fundert på nettopp det Nasjonalgalleriet har bevart lite eller ingenting av. Som han sier i intervjuet: «Dette er min historie.»

Guttormsgaard-arkivet har nå fått ny aktualitet gjennom: «Nye historier», andre del av rapporten om etterbruk av Nasjonalgalleriet som ble overrakt kulturminister Anette Trettebergstuen i januar i år.

Ett av forslagene som løftes frem, er idéen om å installere deler av arkivet i bygningen som eksempel på kunstnerisk forskning og utvikling av nye formidlingsmåter. Guttormsgaard-arkivet kan være et korrektiv til den tradisjonelle samlingsbyggingen og kunnskapsbyggingen Nasjonalgalleriet var en del av. Er tiden moden for nye kunsthistorier?

Hans Hamid Rasmussen skriver til sist i forordet til *Elva er et annet sted*: «Fotografier dokumenterer fortiden, men det er kanskje også fremtid i fløtebildene, tømmeret flyter fortsatt, og elva renne der.» Kanskje Guttormsgaard-arkivets alternative dokumentasjon og formidling av fortiden har en fremtid i Nasjonalgalleriet?

// FAKTA

HVEM: Hans Hamid Rasmussen er skaper av utstillingen og boken *Elva er et annet sted* – Bilder fra tømmerfløting på Glomma.

HVA: Boka er redigert av Ellef Prestsæter, designet av Anna Prestsæter og utgitt av Torpedo Press i samarbeid med Guttormsgaards arkiv, Oslo og Blaker, 2022

HVOR: Utstillingen ble vist i Meieribygningen i Guttormsgaards arkiv høsten 2022.

Følg med på guttormsgaardsarkiv.no for kommende utstillinger og arrangementer.